మానవుడు
మరణిస్తున్నాడు

మధుసూధనరావు ఆఫీసులో పదిరోజులు శలవు పెట్టి — సంక్రాంతి పండుగ యింకా వారంరోజులుండగా మద్రాసు సెంట్రల్‌లో గుడివాడకు టికెట్ కొనుక్కొని రైల్లో కూర్చున్నప్పుడు — అంతులేని ఆలోచనలు — అతనిలో ఒక్కొక్కటే గుప్పున పైకి రేగసాగినాయి.

అతని మనఃఫలకంమీద ప్రథమంగా కన్పించిన వ్యక్తి కమల! అటుపైన అతని తలిదండ్రులూ, ఇతర మిత్రులూ, ఊళ్ళోని గ్రంథాలయం, ఊరి బయట వంతెనా — వరుసగా స్మృతిపథంలో బొమ్మలమల్లే కదుల్లాడినాయి. కమల నేరుగా శలవు తీసుకొని మద్రాసునుంచి తన దగ్గరకే రమ్మని పది ఉత్తరాలు రాసింది. ఆఉత్తరాల్లోని ప్రతి పంక్తీ మధు హృదయంలో నిర్వచించేందుకు వలనుపడని అగణిత భావనలను ఉద్దీప్తంచేసి గిలిగింతలు పెడుతున్నాయి.

అయితే ఏపరిస్థితిలోనూ — ప్రథమంగా తను జన్మించిన గ్రామాన్ని చూచి — తలిదండ్రుల్ని పలకరించి — మిత్రుల్నీ బంధువుల్నీ పరామర్శించి — రెండు రోజులపాటు లైబ్రరీలో పుస్తకాల్ని తిరగేస్తూ కాలం గడపింది — మరో

చోటికి వెళ్ళడం సుతరామూ ఇష్టంలేదు. మిత్రులతో కబుర్లేసుకుంటే ఇట్టే కాలంగడచిపోతుంది. చిన్ననాటి విషయాలూ, హైస్కూల్లో చదివేటప్పటి సంగతులూ — కాలేజి అనుభవాలూ — ఇంకా ఎన్నెన్నో సంగతులు దొర్లిపోతాయి. గ్రంథాలయం గడియారం ఐదుగంటలు కొట్టడంలో అంతా లేవడం — మరల ఊరిబయట — తమిరిశె వేపున్న వంతెన మీాద కూచోని లోకాభిరామాయణంలో తిరగటం — ఇదీ వరస !

బయలుదేరే ముందురోజున తన మామ రాసిన ఉత్తరంలోకూడా తప్పక రావలసిందనీ, నీకోసం ఎదురుచూస్తుంటామనీ వున్నది. క్రిందటి సంక్రాంతినాటికి తను అవివాహితుడు. హృదయానికి గాలంవేసి తనవేపులాక్కునే వ్యక్తులు అప్పటికి ఏర్పడలేదు. నిర్విచారంగా, నిర్లక్ష్యంగా, స్నేహితులతో ఆ కబుర్లూ ఈ కబుర్లూ చెప్పుకుంటూ కాలం వెళ్ళబుచ్చేవాడు. యూనివర్సిటీ పరీక్షలు రాసి ... ఇంటికి రావటంతోనే సంబంధాలు రాసాగినాయి. కట్నం ఆశే లేకుండానే — పెళ్ళి కుదిరిపోయింది. వాళ్ళ నాన్న కథనం ప్రకారం ... తన మామ ... కాస్త నోరుగలవాడు! గవర్నమెంటులో పలుకుబడివుంది. కాస్తలో తిమ్మిని బమ్మి, బమ్మిని తిమ్మిని చేయగల సమర్థుడు. పెళ్ళి కావటంతోనే మద్రాసులో ఉద్యోగమయింది. ఈ రోజుల్లో ... ఇట్టే కాలేజి వదలగానే ఉద్యోగం దొరకటం ఏమంత తేలికైన పనికాదు. దీని కాశపడే ... తన తండ్రి కట్నం విషయంలో ఎలాంటి పట్టుదలా చూపలేదు. ఇక కమల విషయం

తనకు అన్నివిధాలా తగిన పిల్ల! నాలుగోఫారందాక చదివి చదువుకు తిలాంజలిచ్చింది.

ఆరు నెలల్కితం తమ ఊరు వదలివచ్చాడు. అప్పటికీ ఇప్పటికీ ఊళ్ళో ఎన్ని మార్పులు వచ్చాయో? తనతో పాటుగా కాలేజీలో చదువుకున్న స్నేహితుల్లో కొంతమంది తప్పి ఇళ్ళ దగ్గిరే కూచున్నారు. ఒకళ్ళిద్దరు ప్యాసయికూడ పై చదువులకు వెళ్ళే తాహతులేక .... కట్నాల పేరుతో ఏవైనా ఛాన్సులు లభిస్తాయేమోనని......వాళ్ళ తల్లి దండ్రుల ఆజ్ఞలకోసం ఎదురు చూస్తున్నారు. వాళ్ళ బ్యాచ్‌లో తనొక్కడే ఉద్యోగరీత్యా ఊరును వదలి పెట్టింది. పట్నాల్లో రోజుకో సినిమా చూస్తూ... మూడు నాలుగు ప్యాకెట్లు సిగ రెట్లు కాలుస్తూ... కేఫుల్లో కాఫీలు తాగుతూ కాలం వెళ్ళ బుచ్చటానికి అలవాటుపడ్డ తన మిత్రబృందం ఆ పల్లెటూళ్లో ఎలా వున్నాడో అని ఆశ్చర్యపడుతున్నాడు. వీళ్ళలో కొంత మంది... చీట్లపేకలాడుతూ కాలాన్ని గడుపుతూ వుంటారు! మరికొందరు గ్రంథాలయంలో కూచుని పత్రికలు పేజీలు తిరగ వేసినంతసేపు తిరగవేసి ఆ పైని... ఊళ్ళోని సమస్త విష యాలమీద వాదోపవాదాలు చేసుకుంటూ వుండొచ్చు! లేదా గ్రంథాలయం అరుగులమీద కూర్చునే పెద్దమనుష్యులతో ధాన్యం లెవీ రేట్ల వివరాలను గూర్చి, కృష్ణ ఆనకట్ట రక్షణను గూర్చి — రాయలసీమ కరువును గూర్చి, ఆంధ్రరాష్ట్రం విష యం, వివిధ రాజకీయ వర్గాల్నిగూర్చి వాదోపవాదాలు చేస్తూ వుంటారు!

క్రొత్తగా మున్సబుగిరి వెలిగిస్తూన్న తన స్నేహితుడు సీతారామయ్య ఏం చేస్తున్నాడో?...

మధు హృదయంలో రకరకాల భావనలు... దూది పింజెలకు మల్లే... పైకి ఎగుస్తున్నాయి. ఏదో ఒక వెలికి ఆనందం ఉబుకుతోంది. హృదయపు అంచులచుట్టూ... అంతు లేని బాధ పరంపరలు... తేనెటీగలకుమల్లే చేరి ఒక మాధు ర్యాన్ని తీసుకొచ్చి పరవశత్వాన్ని కలిగిస్తున్నాయి.

రెండో రోజు ఉదయం మధు ఎనిమిది గంటలకల్లా గుడి వాడలో రైలు దిగేడు. పెట్టె, బెడ్డింగ్ కృష్ణమోహన్ అండ్ కో మిత్రుడి దగ్గర పడేసి... మూడు మైళ్ళ దూరంలోవున్న తన గ్రామానికి కాలి నడకనే బయలుదేరాడు! రోజూ మూడు మైళ్ళు నడిచివచ్చి గుడివాడ హైస్కూల్లో చదువుకున్నప్పటి రోజులు మధు కళ్ళముందు ఇట్టే తిరిగి పోయాయి. ఈ బజార్లూ ఈ దుకాణాలూ... అన్నీ అతనికి పరిచితమైనవే! సెంటర్ దాటి రోడ్డునే నడుస్తూంటే...మధు తనకు తాను... ఉదయం వచ్చి సాయింత్రానికల్లా ఇంటికి తిరిగి పోయే థర్డుఫారం విద్యా ర్థిలా ఫీలయ్యాడు.

గుడివాడ బయటికి వెళ్ళడంతో వాళ్ళవూరు మీదుగా వెళ్ళే కాలవ కన్పించింది. కాలవ ప్రక్కనే... "దొండపాడు 3 మైళ్ళు" అని రాసిన బోర్డువుంది. ఆ పేరు ఒకటికి పది మార్లు చదువుకున్నాడు. అది అతను జన్మించిన స్థలం. పెరిగి పెద్దవాడయ్యాడు. చదువు సంధ్యలు నేర్చాడు. రకరకాల అను భూతుల్ని నేర్పింది — ఆ వూరు ఇలాగే అతని తాతలు, ముత్తాతలు ఇక్కడే పెరిగి వాళ్ళ అలవాట్లను వదలి వెళ్ళారు.

ఇక రాబోయే సంతతికి మధులాంటి ఎంతోమంది యువకులు... తమ అనుభూతుల్ని, తమ ఆచారాల్ని, తమ సంస్కృతిని వదలి వెళ్లారు. వాళ్ళుకూడా ఇలాగే... అప్పుడు 'ఇది నా స్వగ్రామం! ఇక్కడ నేను పుట్టి, పెరిగి, పెద్దవాణ్ణయ్యాను' అని సగర్వంగా చెప్పుకుంటారు!

మధు కాలువగట్టునే నడుస్తున్నాడు. సూర్యుడి లేత కిరణాలు నీటి అలలమీదపడి తళతళలాడుతున్నాయి, నీళ్ళు తన వూరువేపుకు . . . చరచరా నడుస్తున్నాయి. భూమిని తడిపి పొలాల్ని సస్యస్యామలంచేసి రైతుకు నాలుగు కాలాలపాటు జీవింపజేస్తున్న కాలవ నీటిమీద మధుకు సానుభూతి ఏర్పడింది. ఏదో ఆనందం పొంగిపోతూండగా . . . ఒక్కసారిగా నిలబడి పోయి కాలవకు అటువేపూ ఇటువేపూ వున్న పొలాల్ని చూచాడు. ప్రతిచోట పంటకుప్పలు కన్పిస్తున్నాయి. పొలాల్లో రెండోపైరు మిసమిస లాడుతోంది. జనుం పెరిగి తల లూపుతోంది. మినుము, పెసర, పిల్లిపెసర—కాడలు భూమి నిండా అల్లుకొని . . . పచ్చదనంతో కప్పివేశాయి. పొలంగట్ల చుట్టూరా తాటిచెట్లు . . . కాపలాకాస్తున్న వాటికిమల్లే నిల్చున్నాయి. ఈ గ్రామసీమల పచ్చదనం— ఈ ప్రశాంత వాతావరణం — మరోచోట కన్పించటం దుర్లభం అని మధు అనుకొని ముందుకు సాగాడు.

ముందుకు సాగుతున్నకొద్దీ . . , మధు ఆనందానికిహద్దు లేకుండా పోతున్నది. నిండుగాప్రవహించే కాలవ, కాలవమీద ధగధగా మెరిసే సూర్యకిరణాలు, కాలవప్రక్కనే . . . వరసగా నిలుచున్న రక రకాల చెట్లవరస; ఆ పచ్చటి చెట్లమీద రంగు

రంగుల పూలు; ఇలాంటి ప్రకృతికశోభకు మధు హృదయం నెమిలిగా నాట్యం చేస్తున్నది. ప్రవహించే నీళ్ళతో పాటుగా తనూ ముందుగా నడుస్తున్నాడు. కాలవలో చెట్లనీడలు కదుల్తు న్నాయి. బాగా విరయబూచిన రకరకాలపూలు చెట్లనుంచి రాలి కాలవలో ముందుకు సాగుతున్నాయి— పడవలకుమల్లే! కాలవప్రక్కన అక్కడక్కడ చేపలు పట్టుకునేవాళ్ళుకూచుని .... గాలాల్లో ఎరల్ని ఇరికించే వ్యర్థ ప్రయత్నంలో వున్నారు.

ఊరు సమీపిస్తున్నకొద్దీ .... మనుషులు ఎదురవుతు న్నారు. యోగక్షేమాలు అడిగి ముందుకు సాగుతున్నారు. ఒక ళ్ళిద్దరు — 'కాలేజీకి సంక్రాంతి శలవలా అని అడిగారు. వాళ్ళకు మధు కాలేజి మానేసిఉద్యోగం చేస్తున్నాడనే విష యం తెలీదు. ఇంకా ముందుకు సాగినకొద్దీ— మధుకు కన్పిం చిన మనిషల్లా మాట్లాడిస్తున్నాడు. ఎవరో అడిగారు — 'ఆఫీసుకు సంక్రాంతిశలవలా'! అని ! స్కూళ్ళకూ కాలేజీలకూ ఆఫీసులకూ్కడ శలవలుంటాయనే ఆ పల్లెటూరి మనుషుల భావం! ఈ తబ్సీళ్ళన్నీ వాళ్ళకు తెలియాల్సిన అవసరంమాత్రం ఏముంది?

మధు ఊళ్ళో ప్రవేశించటములో అనిర్వచనీయమైన ఆనందం—అతని చుట్టు పరవళ్ళు తొక్కుతోంది ! ప్రతిఇంటికీ సున్నం కొట్టారు. ఇళ్ళముందు రకరకాల ముగ్గులు, ముగ్గుల మీద గొబ్బెమ్మలు అతి అందంగా అమర్చబడ్డాయి. ప్రతి ఇంటి ఆవరణాల అలంకరణాల రాబోయే సుభముహూర్తాన్ని ద్యోతకం చేస్తున్నాయి. 'నెల పట్టడం' తోనే చలికిసైతం లెక్కచేయక... తెల్లవారు జాము నాలుగు గంటలనుంచే...

'నిన్నే నమ్మినారా రామా! 'హరిభజనమే జీవనమురా' అంటూ రకరకాల ఆలాపనతో ఇంటికి తిరిగే హరిదాసుళ్ళు— మధు కంటబడ్డారు. తనుబాగా ఎరిగిన మోటూరు హరిదాసుడు నెత్తిమీద అక్షయపాత్ర పెట్టుకొని నత్తి నత్తిగా పదం పాడుతూ ... తంబురా—తాళాలు లయ తప్పకుండా వాయిస్తూ తనముందునుంచే ... ప్రక్కబజార్లోకి వెళ్తున్నాడు. పదేళ్ళ కుర్రాడు... తాళంవేస్తు, పదంపాడుతో – అతన్ని అనుగమిస్తు న్నాడు— పై పెచ్చు చంకలో జోలెతగిలించుకొని !

ఊరికి ప్రారంభలోనే వున్న చాకలివాళ్ళ ఇళ్ళముందు కోడి పుంజులు సంక్రాంతి పండుగరోజు జరుగబోయే పందాలకు గాను తయారీలో వున్నాయి. గుడ్డలమూట గూడకుతగిలించు కొని వస్తూన్న చాకలి– మధునుచూచి – 'ఏంబాబుగారూ! బాగున్నారా? సాలారోజుల్నుంచి కనిపిచ్చటమే లేదేమండీ ! ఎక్కడేంటి చదివేది – బందరా– బెజవాడా – కాకినాడా? టూకీగా సమాధానంచెప్పి మధు ముందుకు బయలుదేరాడు. రకరకాల మనుష్యులు ఎదురవుతున్నారు. కుప్పనూరిపిళ్ళ హడా విడిలో వున్నారు. చాలమంది ! కావిళ్ళతో చెరువునుంచి నీళ్ళు తెచ్చుకుంటున్న ప్రతిమనిషి మధును పరామర్శించి మరీ ముందుకు సాగుతున్నారు. యుక్తవయస్సులోవున్న ఆడపిల్లలు మధును చూచి గబ గబా లోనికెళ్ళి కిటికీలగుండా తొంగి చూస్తున్నారు. మధుకంటె పెద్దవయసు ఆడవాళ్ళుకూడ ఒకటి రెండుచోట్ల – వాకిట్లోనుంచి గబగబా లోనికెళ్ళి తలుపుచాటు నుంచి గుస గుసలాడుతున్నారు– 'బసవయ్య మామగారి మధు సూదనుడు' అని! చెరువుకు కొంచెందూరంలోనే – తనతో

చదువుకున్న శాస్త్రి బామ్మగారు మడిసెళ్ళు తెచ్చుకుంటూ - మధునుచూచి ఆగి 'ఏం బాబూ! మద్రాసులో వుంటున్నావటగా, ఎప్పుడొచ్చావు ? ... మా అబ్బాయి వాల్తేరులో బి.ఎ. లో చేరాడు. ఇవ్వాళ్లో రేపో వస్తాడు ... అయిన మీరుమీరు ఉత్తరాలు రాసుకోకుండా వుంటారా? ... అని ఏమేవో అడిగి సమాధానాలు చెప్పించుకున్నాక ఆవిడ ముందుకు సాగి పోయింది.

మధుహృదయం పులకితమైపోయింది. ఈ ప్రేమ, ఈ వాత్సల్యం, ఈ ఆదరాభిమానాలు ... ఇంతకు మునుపు... ఇంత మిన్నగా తనకెన్నడూ లభించలేదు. తను ఈ ప్రదేశం వదలి వెళ్ళాక - ఇక్కడి మనుషులమీద, ఇక్కడి వాతావరణం మీద - ఏదో తెలిసి ఆకర్షణ ఆతడి హృదయంలో జలించింది. ఈ కారణంగా రోజు మధు తనగ్రామాన్ని గూర్చి ఏవో వూహాలు అల్లుకుంటునే వుంటాడు! ఇక్కడవాళ్ళకుకూడ తన మీద ఇలాంటి భావాలు కలగడానికి కారణం. తను మద్రాసు లాంటి నగరంలో ఉద్యోగంచేస్తూ ఈ గ్రామానికే పేరు తెస్తున్నాననని!'

ఇలా ఆలోచిస్తూ మధు చెరువుగట్టుమీదికి వచ్చాడు. అతని సంతోషానికి మేర లేక పోయింది. వూరి మధ్యలో చెరువు! చెరువునిండా నీళ్ళు! నీళ్ళకు తామరాకులు పచ్చదనంతో మధ్యనుంచి ... ఎర్రటి తామరపూలు తమ సౌంద ర్యాన్ని వెదజల్లుతున్నాయి. దీంతోపాటుగా ... తామరాకుల క్రింద దాక్కొనివున్న చేప పిల్లల్ని తినేందుకు తెల్లటి కొంగలు ... నీటిలోకి తామరాకులమీద నిల్చొని జపంచేస్తూ

న్నాయి. ఆ నీళ్ళలో తామరాకుల క్రింద ఊపిరాడక ... ఏదో వెలుగును చూచేందుకు చేపలు తామరాకుల్ని చీల్చుకుని పైకెగురుతున్నాయి. అలా ఎగిరినప్పుడు — ఉదయపు సూర్యుని లేత కిరణాలు వాటిమీద ఫోకస్ అయి ఒక క్రొత్త అందాన్ని సృష్టిస్తున్న సమయానికే ... ఎప్పటినుంచో కాచుకొని కూచున్న తెల్లటి కొంగలు గబుక్కున ముక్కుల్నిచాపి ... ఆ సౌందర్యాన్ని ఒక్క సెకనులో అంతం చేస్తున్నాయి. మధుకు ఇదంతా ఏదో లీలగా తోచింది. ఇదివరకు తానెప్పుడూ పరిస్థితుల్ని ఇలా చూడ్డానికి అలవాటు పడలేదు. ఎందుకో — కొంగల్ని చూచి అనుకున్నాడు. ఇంత అందంగా విరజిమ్ముకొని వున్న సౌందర్యంలో ఏదో ఒక భంగం వాటిల్లుతూనే వున్నది. ఈ ప్రశాంత తటాకంలో కల్లోలాన్ని రేపుతున్న ఈ సౌందర్యాన్ని తీసేయటం — చాలా ముఖ్యం !'

ప్రశాంతంగావున్న చెరువు — చెరువులో అత్యంత మనోహరంగా పచ్చటి తామరాకులమధ్య వికసించిన ఎఱ్ఱటి పూలు వాటి ప్రక్కన తెల్లటి కొంగలు — చూడ్డానికి చాల అందంగా వున్నది. — దృశ్యం ! కాని కొంగజపం చేస్తున్న కొంగల్నిమాత్రం మధు చూచి సహించలేకపోయాడు, ఒక్కసారిగా చెరువుచుట్టూ తిరిగి వాటిని లేచిపోయేట్టు చేయాలని అనుకున్నాడు కాని ... చేయలేదు.

చెరువుచుట్టూ రెండుగా కట్టబడివున్న ఇళ్లూ, డాబాలు ... ఈ ప్రక్కనుంచి అందంగా కన్పిస్తున్నాయి. ఇలా చూస్తూ ముందుకు నడుస్తున్న మధుకు— చెరువుగట్టుమీద— గ్రంథాలయానికి కొంచెం ఇటువేపున .... రిటైరయిన ఆఫీసర్లకు

మల్లే తామరాకులమీద పొంచికూచున్న కొంగలకుమల్లే — పొలం పనులకు వెళ్ళలేని ముసలా — ముతకా కూచుని ... లంక పొగాకుకూ చేబ్రోలు పొగాకుకూ ఉన్న తారతమ్యాన్ని గూర్చీ, వడ్లు బాగా పండిన పొలాల్నిగూర్చీ ... చర్చించుకుంటున్నారు. ఇలాంటి నాలుగు మూడు తరాల ముసలివాళ్ళను చూచిన — చెరువుగట్టుమీద మర్రిచెట్టూ, వేపచెట్టూ, జువ్విచెట్టూ గాలికి గలగలమంటూ ఏవో రాగాల్ని ఆలాపిస్తున్నాయి. చెట్లమీద రకరకాల పక్షులు ... తరాలనుంచి ఇక్కడే నివసిస్తూ ... ఈ చెరువు నీరే తాగుతూ జీవనయానంచేస్తూ రకరకాల ధ్వనుల్ని కల్పిస్తున్నాయి.

మధు ఆలోచించసాగాడు — 'ఈ పల్లెటూరి వాతావరణానికీ నగర వాతావరణానికీ ఎంత భేదంవుంది? ఇక్కడ 'వసుధైక కుటుంబయే' లికే దాన్ని అమలుపరుస్తుంటే — అక్కడ ప్రక్క ఇంట్లో ఎవరుంటున్నారో తెలీదు! విలాసాలకూ, వినోదాలకూ, కేఫ్‌లకు బీచ్‌కి — డబ్బు ఖర్చుపెట్టినవాడు గొప్పవాడు! విలాసంగా భోంచేస్తూ కాస కాస తిని — తక్కిందాన్ని పెంటకుప్పలమీద పారేయించటం ఫేషన్! ప్రతివాళ్ళూ సినిమాల్ని గూర్చీ, గుర్రపందేలనుగూర్చి, క్రికెట్ మేచ్‌నుగూర్చి — చర్చించుకోవటం సరదా! వీళ్ళలా కాదు- దేశం మొత్తానికే పంటలు బాగా పండించి ఆహార పదార్థాల్ని సరఫరా జేస్తున్నారు. ఇంత తమరుతిని—మరి ఇతరులకు పెట్టే స్థితిలో వున్నారు!

మధు చెరువు గట్టుమీద కూచున్న పెద్దమనుషుల్ని సమీపించడంతో — వాళ్ళల్లోనుంచి ఎవరో అన్నారు —

'ఎవరు? మధుసూధనుడా! ఏం రా బాబూ — ఇప్పుడేనా ఏంటి పట్నంనుంచి రావటం? ఏంటి కబుర్లు? మధు యధోచితంగా సమాధానం చెప్పాడు! ఇంతలోకి వాళ్ళల్లో ఎవరో - కాస్త కూచొని మద్రాసు సంగతులేంటో కాస్త చెప్పమని అనటంతో, మరొకరు - 'ఏంటే కిష్టయ్యబావా! వాడు ఇంటికెళ్ళి స్నానంచేసి కాస్త ప్రయాణపు బడలిక తీర్చుకోవాలంటావా లేదా? అని అన్నారు. ఇంతలోకే మధు అందుకొని అన్నాడు - 'ఏం లేదు కిష్టయ్య బాబాయ్, మద్రాసు రంగురంగుల కాగితపు పూవులాంటిది - చూడ్డానికి చాలా అందంగా వుంటుంది. అయితే దాంటో సుగంధం శూన్యం! మన పల్లెటూళ్ళు నిజమైన పూవులాంటివి - ఇక్కడ సుగంధం విరజిమ్ముకొని నలుదిశలకూ వ్యాపించి నవోత్సాహాన్ని రేకెత్తిస్తాయి.' మధు 'మళ్ళీ కన్పిస్తా'నని బయలుదేరుతున్న సమయానికి - మద్రాసును గురించి విన్న కిష్టయ్య బాబాయి అన్నాడు - 'మధుసూదనుడూ! ఇంద్రకారులో కాస్త చదువుకొని ఉపయోగానికి వచ్చినవాడివి నువ్వొక్కడవే కన్పిస్తున్నావు! అయితే - నీవు మాత్రం నీ తలిదండ్రుల్ని కాస్త కనిపెట్టివుండు. మీ అన్న వాళ్ళను నానా యాతనలు బెడుతున్నాడు. కట్నం తీసుకోకుండా పెళ్ళి చేసినందుకు మీ నాన్నను - మీ వాడు సాధిస్తున్నాడు! నీ చదువు ఖర్చుక్రింద - నీకున్న ఆస్థి అంతా అయిపోయినట్లు అందరితోనూ చెబుతున్నాడు! కాస్త ఈ ఊబిలో నుంచి బయటపడే మార్గం ఆలోచించు!'

ఈ విషయాలు వినేటప్పటికి మధు నవనాడులు ఒక్కసారిగా కృంగిపోయాయి. వాళ్ళ అన్న తను రాసిన ఉత్తరాలకు

సమాధానం ఎందుకు ఇవ్వలేదో ఇప్పుడు బోధపడింది. పెంచి పెద్దవాళ్ళను చేసినందుకు వాళ్ళకు లభించాల్సిన ప్రతిఫలం ఇదేనా ? మారుమాట్లాడకుండా గబగబా అడుగులేసుకుంటూ దూకుడుగా తన ఇంటివేపుకు వెళ్తున్నాడు. దారిలో ఒకళ్ళిద్దరు కన్పించి ఏదో అడిగారు. కాని మధు తమాయించుకొని సమాధానం చెప్పలేక పోయాడు ! కొన్ని నిమిషాల క్రితం తనలో ఎంతో ఆనందం పొంగి పొర్లిపోయింది. ఇప్పుడు ఏవో తెలిసి ఉద్వేగం హృదయాన్ని చీల్చుకొని బయటికి రావడానికి ప్రయత్నిస్తోంది.

ఇంటికి సమీపిస్తున్న కొద్ది అతని బాధ అధికమవుతోంది. ఆరు నెలలలో ఎంతమార్పు వచ్చింది? మనసులుమారడానికి ఒకరోజు చాలు! పైగా దీనికి పెద్ద పెద్ద కారణాలు కూడా వుండనక్కరలేదు! అమృతం ఒలికిపోయిన చోట— హాలా హలం ప్రవహిత మవుతుంది. మధు మనస్సులోకి భావాల తాలూకు దృఢత్వం చేధించబడుతోంది— ముక్కలు ముక్కలుగా !

మధు ఇంటికి సమీపించాడు. బజారు వేపున గోడకు పై ఎత్తున ఒకచిన్న మర్రిచెట్టు మొలిచింది. ఆ కారణంగా... గోడ కొంచెం నెర్రి కొట్టింది. చెట్టు పెద్దదయితే గోడరెండుగా విడిపోవచ్చు! ఇలాంటి- మధు ఇదివరలో చూడలేదు. మలుపు తిరిగి గబ గబా మెట్లెక్కి తలుపు దడాలున తోసుకొని యింటిలోకి వెళ్ళాడు! అరుగుమీద నులకమంచంమీద అతని తండ్రి నిద్రపోతున్నాడు ! తల్లి వాకిట్లో గడప ప్రక్కన కూచొని పాతచీరెకు అతుకులేసి కుట్టుకుంటున్నది. మధు

వెళ్ళటంతో - చూచి ఆశ్చర్యపడి- వస్తున్నాననివుత్తరం రాయలేదేం బాబూ!' అని అన్నది. మధుకు కోపం ఉబుకుతూ వస్తున్నది. కాని ఆపుకున్నాడు. తల్లివేపు చూచాడు అతనికి జాలివేసింది. ఒకపాత చీరె చిరుగులు కన్పించనీయకుండా కట్టుకున్నది. తన తల్లికి ఇలాంటి దుస్థితి ఎందుకు కలగాలి? 'అన్నయేడీ?' అన్నాడు మధు! గొల్వేపల్లి పొలాన కుప్పనూరు స్తున్నాడు! ఇప్పుడే పాలేరు అన్నం పట్టుకెళ్ళాడు-' అని సమాధానం చెప్పింది- తల్లి ! మధు వదెన-గదిలో పడుకున్నది కొడుకుతో! మధు మాటలువిని బయటికైనారాలేదు. ఇలా రాకపోవడం మధుకు కష్టమనిపించింది.

కుప్ప నూర్చేపనిలో వుండి మధు అన్న ఆరోజుసాయంత్రంకూడా ఇంటికి రాలేదు. పాలేరు రాత్రిభోజనంకూడా పొలం పట్టుకెళ్ళాడు. ఆ రాత్రి మధుకు నిద్రపట్టలేదు. 'పెళ్ళి చేసుకున్నది తనయితే నాన్నను సాధించటం దేనికి? తన మొహానే అడగాల్సిం దేదో అడగొచ్చుగా ? ఈ బోడి ఆస్థి ఎవరిక్కావాలి? నాబతుకు నేబతకగలను! కావాలంటే అమ్మా నాన్నను కూడ తన వెంట తీసు కెళ్తాను! అంతేగాని... ఇక్కడ కూటికీ గుడ్డకూ యాతనపట్టం నాకిష్టంలేదు.' అని ఏవేవో ఆలోచిస్తున్నాడు మధు! ఆ అర్ధరాత్రే - గొల్వేపల్లిపొలం వెళ్ళి వాళ్ళ అన్నతో -విషయం యేమిటో తేల్చుకోవాలను కున్నాడు. బయట కటిక చీకటులు అల్లుకొని వున్నాయి. మనుష్యుల్లోని వైషమ్యాలకు మల్లే! ఆ అంధకారంనుంచి ఏవోవింత ధ్వనులు చీల్చుకొని వస్తున్నాయి- మధులోని విపరీత భావాలకుమల్లే!

రాత్రంతా అనేక భావనలతో మధు హృదయం కుతకుత లాడింది. ఉదయం అయ్యేసరికి అతనిలో అన్నీ ఇగిరిపోయాయి. వూళ్లోని మిత్రులూ, చెరువుగట్టుమీది గ్రంథాలయం, ఊరి బయట తమ దిశవేపున్న వంతెనా గుర్తుకు రావటంతో!

గుడివాడ నుంచి పెట్టే బెడ్డింగూ వచ్చాయి. కాల కృత్యాలు తీర్చుకొని, బట్టలు మార్చుకొని అలా గ్రంథాలయం వేపుకు వెళ్ళడానికి సంసిద్ధుడవుతూన్న సమయానికి-పొలంనుంచి వాళ్ళ అన్న వచ్చాడు. ఆయన్ని చూచి మధు లోనికొచ్చాడు. వాళ్ళన్న కొంచెంసేపు తటపటాయించాడు. బహుశా తలిదండ్రు లిద్దరూ కలిసి తనమీద ఏవేవో చెప్పివుంటారని! ఆ భావం రావటంతోనే...ఏదో బయట పనివున్నవాడల్లే - చావిడివేపుకు వెళ్ళిపోయాడు. మధు గ్రంథాలయం వేపుకు వెళ్ళాడు.

ఆరోజు మధు ఆనందానికి మేరలేక పోయింది. మిత్రు లందర్నీ కలుసుకున్నాడు. లైబ్రరీలోనే బోలెడన్ని సంగతులు చెప్పాడు. వాళ్ళవి అనేకం విన్నాడు. తనతోపాటు చదువుకొని పేలయిన విద్యార్థులు మరల మార్చి పరీక్షలకు డబ్బు కట్టారు. ఇక్కడుంటే చదువులు సాగవని సంక్రాంతి పండుగయ్యాక... బందర్లో వుండి చదువుతారట! "నీకేమోయ్! తెప్పదాటావు. మేమే నట్టనడి సముద్రాన వున్నాం" అన్నాడు వాళ్ళల్లో ఒకతను! "తెప్పదాటుకపోవటంలోనే ఆనందం వుంది. మనస్సుకి ఏదీ అంటదు- తెప్పదాటినాక అన్న సమస్యతో వాటినుంచి తెప్ప రిల్లుకోటం మహాకష్టం" అన్నాడు మధు. ఆ సమస్యలేంటో, వాటినుంచి తెప్పరిల్లుకోటం ఏంటో - దీనిమీద తర్జనభర్జనలు చేయలేదు! పరీక్షల్నిగూర్చీ, కాలేజీ లెక్చరర్లనుగూర్చీ-అక్కడ

చదువుకోనే ఆడపిల్లలనుగూర్చీ రకరకాల సంభాషణలు అక్కడ దొర్లిపోయాయి. కాసేపు సినిమాల్నిగూర్చి చర్చించుకున్నారు. ఆపైని రాజకీయాలు! ఆ తరువాత - మద్రాసు అసెంబ్లీ గొడవలు! ఇలా ఒకదాని తరువాత ఒకటి-విసుకు విరామం లేకుండా మాట్లాడుకొని...సాయంత్రం ఐదుగంటలు కావటంతో అంతా ఊరిబయటకు బయలుదేరారు. అక్కడ వంతెనమీదకెళ్ళి అదివరకే అక్కడ కూచున్న పెద్దమనుషుల జతజేరి...ఎవరి పొలం బాగా పండింది. మినుములూ, పెసలూ ఏ ధరలో వున్నవీ, క్రొత్తధాన్యం ఏధరన అమ్ముతున్నదీ - లక్షప్రశ్నలు వేసి తెలుసుకున్నారు.

రాత్రి ఎనిమిదిగంటలకు మధు తిరిగి ఇంటికొచ్చాడు. వాళ్ళ అన్న బయట మంచంమీద పడుకున్నాడు. మధు వదినె-అరుగుదగ్గర క్రింద కూచున్నది. వాళ్ళనాన్న బయట అరుగుమీద కూచొని...ఎవరితోనో మాట్లాడుకుంటూ చుట్టకాల్చుకుంటున్నాడు. మధు ముందు వాకిలిదాటి...మరల లోపలి గడప దాటుతుండగా..."మద్రాసు ఉద్యోగం ఎట్లావున్నది" అన్నాడు వాళ్ళ అన్న! మధు ఒక నిమిషంపాటు ఆగి 'బాగానే వుంద'న్నాడు. వంటింటి వాకిట్లోనుంచి తల్లి కేకేసింది-నీళ్ళు చల్లారిపోతున్నాయని! ఉభయుల్లో సంభాషణ ముందుకు సాగలేదు. స్నానంచేసి అన్నం తినేప్పుడు మధుతో చెప్పింది తల్లి. "ఈ ఇంట్లో-నీ పెళ్ళితో మనస్పర్థలు ప్రారంభ మయ్యాయి! మీ వదిన రోజూ ప్రతి చిన్నదానికీ అనరాని మాటలు అంటుంది. ఇక మీ అన్న మీ నాన్నను సాధించని ఘడియలేదు. స్కూలుఫైనలు చదువుకున్న కొడుకు ఆస్థి ఏమీ లేకపోయినా పదివేలు

కట్నం దొరకుతూంటే - నీ విషయంలో చేతులారా మీనాన్న చెడగొట్టాడని వాడి సాధింపు! మధు మారు మాట్లాడలేదు. స్నేహితులమధ్య కూర్చొని రావటంవల్ల హృదయమేదో తేలి కగా వుంది. ఇప్పుడు మరల ఆలోచనల భారాన్ని మోసేందుకు అతని కిష్టంలేదు. గ్రామసీమల కుటుంబాలు నిర్విచారంగా జీవన యానం చేస్తూ పోవాలని అతని అభిలాష! వైషమ్యాలకు అక్కడ తావుండకూడదు.

మధుతల్లి ప్రేమతో పెట్టిన అన్నంతిని - వసారాలో వేసిన మంచంమీద మేనువాల్చాడు. ఊరికి మధ్యలో చెరువు, చెరువుగట్టుమీద - పెద్దబజారుకూ ఎదురుగా గ్రంథాలయం, గ్రంథాలయం ప్రక్కనే కూచునే పెద్దమనుషులు - తామరాకుల మీద, వికసించిన పూలప్రక్కల చేపలకోసం...నిశ్చలంగా నిల బడి వుండే తెల్లటికొంగలు" ఇవే మాటిమాటికీ అతని ఎదుట సినిమా బొమ్మలకుమల్లే కదుల్లాడుతున్నాయి. మధ్యమధ్యన తనకూ తన సోదరుని మధ్యావున్న దూరాన్ని కొలుస్తున్నాడు.

* * *

బ్రహ్మ ముహూర్తం వేళ— ఊరంతా సందడిగా ఉంది. పొలాలు వెళ్ళేవాళ్ళు వెళ్తున్నారు. కావిళ్ళతో నీళ్ళు తెచ్చేవాళ్ళు తెస్తున్నారు. హరిదాసుళ్ళు...రోజుకి మల్లే —'నిన్నే నమ్మినారా రామా!' అంటూ బయలుదేరారు! నవయువతులకు ముగ్గువేయటం సరదాగావుంటే...అంతకంటే చిన్నపిల్లలకు గొబ్బెమ్మలు చేయటం సరదాగాఉన్నది ఎనిమిది గంటలదాకా నిద్రపోవడానికి అలవాటుపడ్డ" మధు...ఒక్క

సారిగా బైట ఏదో పెద్ద గలభా విన్పించేప్పటికి ఉలిక్కిపడి లేచాడు! ఆ గందరగోళం తనింట్లోదేమో అనుకున్నాడు' కాని అది పూర్తి గ్రామానికే సంబంధించిందని—మధుకు తెలీలేదు. 'ఏమిటి? ఏమిటి?' అంటూ హడావిడిగా బయటికివచ్చాడు. జనం గుమిగూడి—'నారాయణమూర్తి మరణిస్తున్నాడు!" అని కేకలు పెడుతున్నారు. మధు శరీరంలో ఒక్కసారిగా రక్త సంచారం ఆగిపోయినట్లనిపించింది. 'పంట కాలవ ప్రక్కన ఎవరో చంపి పడేశారు.... రక్తం కాలవగా పారుతున్నదట—ఇంకా కొన వూపిరుంది'—ఈ మాటలు మళ్ళీ జనంలోనుంచి వినిపించాయి. కాని మధుకు బోధపడలేదు. 'ఆయన ఎందుకు మరణిస్తున్నాడు—ఎవరీ ఘాతుక కార్యానికి ఒడిగట్టారు? అని బిగ్గరగా అనుస్తూ అక్కడ నిలుచున్న జనాన్ని అడుగుతున్నాడు. ఇంతలోకే మధుతల్లి బయటికి పరుగెత్తుకొనివచ్చి— రెక్క పుచ్చుకొని లోనికి తీసుకెళ్ళింది. వాళ్ళనాన్న...మధుని ఉద్దేశించి అన్నాడు—"ఎందుకురా నీవిలా ఉద్రేక పడతావు? ఇక్కడ మనుష్యుల్లో లోపల లోపల రాజుకొనే ద్వేషాల ఫలితమే ఈ హత్య! ఒకళ్ళను చూస్తే మరొకళ్ళకు గిట్టదు! ఎవడైనా నాలుగు డబ్బులు సంపాయించుకుంటూంటే ఓర్వలేని తనం! ప్రతినిత్యం... ఈ పెద్దపెద్ద రైతుల దగ్గర చిన్నకారు రైతులంతా దాసోహం అంటూ వుండాలి! క్రిందటి సంవత్సరంనుంచే మనస్పర్థలు మరింత పెరిగిపోయాయి! కమ్యూనిస్టుల హడావిడి జాస్తిగా వున్నప్పుడు... ఊళ్లోని ఒకళ్ళిద్దరు పెద్దమనుషులు పోలీసుల్ని వెంటేసుకొని...వాళ్ళకు గిట్టని వాళ్ళందర్నీ కమ్యూనిస్టులేనని చెప్పగా....వాళ్ళను యమయాతనలకు గురిజేశారు,

పోలీసులు! బూతులు తిట్టారు. ఇంట్లోవున్న సామాను చిందర వందర జేశారు. పచ్చళ్ళ జాడీలు పగలగొట్టారు. గుడివాడ తీసుకెళ్ళి బాగా చితగొట్టి పంపించారు! అయితే, నిజంగా వాళ్ళు కమ్యూనిస్టులు కారు! కక్ష సాధించుకోటానికి చేసిన కుతంత్రం ఇది! దాంతో ఊళ్ళో రెండు పార్టీలయ్యాయి! క్రిందటి ఎన్నికల్లో కమ్యూనిస్టులంటే ఇష్టంలేకపోయినా.... గ్రామతగాదాల్ని పురస్కరించుకొని - ఒకపార్టివాళ్ళు కమ్యూనిస్టులకే ఓట్లిచ్చారు. వైషమ్యాలు రాజుతున్నాయి. అబద్ధపు సాక్ష్యాలతో, దొంగ పత్రాలతో అనేక కేసులు నడిచాయి—ఉభయుల మధ్యా! ఇక బంజరుభూమి సాగు విషయంలోకూడా ఒక వర్గంవాళ్ళు అటకాయిస్తే మరొక వర్గం 144 సెక్షను తెప్పించి పోలీసుల ఆసరా తీసుకున్నది. పోతే, రోజూపొలం నీళ్ళవంతుల దగ్గర తగాదాలే! ఇవి రోజు రోజుకీ ముదిరిపోతున్నాయి. పెద్దపెద్ద రైతులంతా వెనకుండి చిన్నకారు రైతుల మధ్య తగాదాలు పెంచి కేసులు నడిపిస్తారు. ఈ కేసులు ఫెడరల్ కోర్టూ, ప్రివీ కౌన్సిలుదాకాకూడా నడిపించడానికి వీళ్ళు ఎల్లప్పుడూ సిద్ధమే. ఖూనీలు జరగడం ఇదివరకెప్పుడూ లేదు. ఇదే మొదలు!.... ఆషామాషీగా తిరిగే మీ కుర్రాళ్ళకు ఈ విషయాలేవీ తెలీవు. మీకేగాదు-బయటి ప్రపంచానికి ఇక్కడ లోతుపాతులు తెలీవు! తెల్సుకోనికూడా ఎవరేమీ చేయలేరు.

ఇవన్నీ విని మధు కొయ్యబారిపోయాడు! పెదిమలచివర గగుర్పాటు కలిగింది. కను రెప్పలు చెమ్మగిల్లాయి. ఏదో దుఃఖం ఉబుకుతోంది. మారు మాట్లాడలేని మధు మరల బయటికివచ్చి నిలుచున్నాడు! బయట ఎవరూలేరు ఆలోచనల

భారంతో క్రుంగిపోతున్న మధు - బయట అరుగుమీాద కూల బడ్డాడు. ఇంతలోనే మరల ఏదో గల్లంతు విన్పించింది. మధుకు లేవ బుద్ధివేయలేదు. అలాగే కూచొని ఆలకిస్తున్నాడు. గందర గోళం తనకు సమీాపించింది... "నారాయణమూర్తి శవంతోనె మరో శవంకూడా ఈ రోజు శ్మశానానికి వెళ్తుంది. వాడెవడో మాకు తెలుసు! వాడి రక్తాన్ని ఇవ్వాళ్ళ కళ్ళచూస్తాం మేమంత చేతులు చచ్చిలేం! ప్రతిపక్షం వాళ్ళు కేకలు పెట్టుకుంటూ వస్తున్నారు. మధు అటువేపు తేరిపారజూచాడు! ఒకమంచం మీాద చచ్చిపోతున్న నారాయణమూర్తిని పడుకోబెట్టి ఇంటికి చేరుస్తున్నారు. ఇంకా రక్తం క్రింద కారుతూన్నది. ఒకచెయ్యి వూడిపోటానికి ఇంగొంచెం పట్టున్నది. వంటిమీాది గుడ్డలు అస్తమిస్తున్న సూర్యుడిలా వున్నాయి.

మధు మనస్సు వికావికలై పోయింది. ఆనందం వెల్లివిరిసి పోవలసిన పల్లెపట్టులలో ఇలాంటి విషసంఘటనలు జరిగిపోతా యని మధు స్వప్నంలోకూడా ఊహించలేదు. మానవుడు మర ణిస్తున్నాడు. మానవత్వం నశిస్తోంది. మరణిస్తున్న మానవుణ్ణి నశిస్తున్న మానవత్వాన్ని...రక్షించాల్సిన బాధ్యత తనమీాదే వున్నట్లు మధు భావించాడు. మార్గోపాయంకోసం ఆలోచింప సాగేడు 'ఒకరి నొకరు చంపుకోవటంవల్ల మీారేమీా సాధించ లేరు...పరిస్థితుల్ని సమన్వయం చేసుకొని జీవించటానికి ప్రయ త్నం చేయండి. మీా బిడ్డలకు మీారు ఒక నూతన పథాన్ని చూపించండి' - అని ప్రతి యింటికీ వెళ్ళి చెబుదామనుకున్నాడు. స్నేహితుల్ని ఏకంచేసి...మన తండ్రుల హృదయాలలోవున్న వైషమ్యాలను తీచేసి ఒక నూతన జగత్తును మనం సృష్టించి,

రాబోయే తరం వాళ్ళకు ఒక ఆదర్శాన్ని ప్రదర్శిద్దాం! అని ప్రబోధం చేయాలనుకున్నాడు! క్రొత్తగా మున్సబుగిరి చేస్తున్న స్నేహితుణ్ణి కలుసుకొని - 'ఈ పరస్పర ద్వేషాలు అంతరించే విధానం ఆలోచించమని ప్రాధేయ పడాలనుకున్నాడు. కాని మధు కూచున్న చోటినుంచి లేవలేక పోయాడు.

ఆపూట మధు అన్నం తినలేదు. తల్లీ తండ్రీ ఇద్దరూ బ్రతిమలాడారు. వినలేదు ఉదయం నుండి బయట అరుగుమీద నిశ్చలంగా కూచున్న మధును ఉద్దేశించి వాళ్ళ అన్న అన్నాడు- "ఏంటోయ్! ఊళ్ళోవాళ్ళు చస్తుంటే నీకెందుకా బాధ! వాళ్ళ వైషమ్యాల్నిగూర్చి నీవేమీ చింతించనక్కర్లేదు!" మధుకు ఉద్రేకం ఆగలేదు. ఈ విషయంలో వాళ్ల అన్న తనకు సలహా ఇవ్వటం సుతరామూ ఇష్టంలేదు. అందుకని అన్నాడు. "నీలాంటి వాళ్ళుండబట్టే గ్రామాలిలా తగులబడ్డాయి. మీరు ముందు కుటుంబాల్లో చిచ్చురగిలిస్తారు. ఆ తరువాత అది అనేక గ్రామాలకూ, ప్రాంతాలకూ, దేశాలకూ ఆవరిస్తుంది. నీలాంటివాళ్లు యావత్ ప్రపంచానికే ముప్పుచేటు!" ఆ తరువాత మధు అక్కడ ఆగకుండా బయటికెళ్ళిపోయాడు. బజార్లో ఒక్కపురుగూ కన్పించలేదు. అందరూ బజారువేపు తలుపులు బిడాయించుకొని లోపల కూచున్నారు. చెరువుగట్టుమీద కూడా ఎవరూ కన్పించలేదు. గ్రంథాలయం తలుపులు కూడా మూసుకొని వున్నాయి. మద్రాసు అసెంబ్లీ చర్చలుమీదా, హిందుస్థాన్ సరిహద్దుల మీద సంఘర్షణలనుగూర్చీ, కొరియాలో జరిగే అమెరికన్ విమానదాడుల్నిగూర్చి - వాదోపవాదాలు చేసుకొనే - తన స్నేహితుల్లో ఒక్కడూ అక్కడ కన్పించలేదు. గ్రంథాలయానికి

సమీపంలో కూర్చొని-జీవిత నశ్వరత్వాన్ని గూర్చి, కర్మఫలాన్ని గూర్చి చర్చించుకుంటూ - 'ఇదంతా ఏ జన్మలోనో చేసుకున్న పాపఫలం! అసలు కలియుగంలో ధర్మమే ఒకపాదం - అదే పూర్తయిపోయింది. అని చెప్పుకునే పెద్దమనుషులు అక్కడ లేరు! కనీసం లంకపొగాకు ప్రాశస్త్యాన్ని గూర్చి చర్చించుకునే ముసలాళ్ళు సైతం అక్కడ కన్పించడంలేదు. అటూఇటూ తేరిపారజూచి మరల తిరిగివచ్చి మధు గ్రంథాలయం ముందున్న అరుగుల మీద కూచున్నాడు దిగాలుపడిన హృదయంతో.

మరల వెనక్కి తిరిగి చూచాడు. గ్రంథాలయం తాళం వేసివుంది. లోపల బీరువాల్లో గాంధీగారు రాసిన పుస్తకాలు అనేకం వున్నాయి. దేశానికి ఆయన తన అహింసా సిద్ధాంతం ద్వారా-ఒక నెత్తురుచుక్క పడనీయకుండా స్వరాజ్యాన్ని ప్రసాదింపజేశాడు. తన సిద్ధాంతాలన్నిటినీ ఆయన వాటిలో వివరించాడు. సెల్ఫులమీద అనేక పత్రికలు పడివున్నాయి. ప్రపంచములో శాంతిసౌఖ్యాలు ఏర్పడాలని ఉద్ఘోషిస్తూ సంపాదకీయాలు రాయబడి వున్నాయి. ఈ విషయాలన్నిటినీ రోజూ అక్కడికి వచ్చి - అందరూ చదివి వెళ్తారు, చదివించుకుంటూరు. కాని వాటిని అమలులోకి మాత్రం ఎవరూ తీసుకరారు. కాగితాల మీద రాయబడి వున్న విషయాలు కాగితాల మీదనే వుంటాయి.

ఆలోచనల భారంతో క్రుంగి పోతున్న మధుకు ఏమీ పాలుపోవటంలేదు. ఇంతలోకే ఎవరో పరుగెత్తుకుంటూ వస్తున్నారు. ఏదో ప్రమాదం వాటిల్లినదని మధు పసికట్టాడు. పరుగెత్తుతూనే వాళ్ళు చెప్పారు.

"నారాయమూర్తి హత్యకు ప్రత్యామ్నాయంగా గూడెంవేపున మరోహత్య జరిగింది. తలకూ తలా, చేతులకు చేతులూ - అన్నీ విడివిడిగా నరికి పడివున్నాయి," మళ్ళా ఈమాటలు రొప్పుకుంటూ పరుగెత్తుకుంటూ వెళ్ళే వాళ్ళ వెంటబడి విన్నాడు!

అతనికి తల తిరిగిపోతోంది. పంజాబీలో బెంగాలీలో హిందువులు, ముస్లిములూ కొట్టుకు చచ్చారు! బయట ... విభిన్న దేశాలమధ్య ఆటంబాంబులతో యుద్ధాలు జరుగు తున్నాయి. ఇక్కడ... ఒక వూళ్లో వుంటూ ఒకరకంగా జీవిస్తూ - ఒక జాతికి సంబంధించిన మనుషులు మనస్పర్ధలతో ఒకరి నొకరు చంపుకుంటున్నారు. వందలు, వేలు సంవత్సరాల నుంచి ఈదేశంలో ఎవరో కొందరు స్థాపించిన శాంతిసౌఖ్యాలు స్వర్గధామాల్ని నరకతుల్యాం చేస్తున్నారు. నవజీవనం పొంగిపోవల సిన ఈ ప్రదేశాల్లో మృత్యువు తాండవనృత్యంస్తుచేన్నది. ఏదో ఒక పాశవిక శక్తి ఇక్కడ మనుషుల్లో ప్రవేశించి... విచక్షణా జ్ఞానాన్ని అంతరింపచేసింది. ఒకవేపు నుంచి - అశ్రుధారలు! మరోవేపున రక్తప్రవాహాలు !! ఇదే ఇక్కడి ప్రస్తుతస్థితి!

గ్రంథాలయం ముందుకూచొని - తనకు ఎదురుగా నిర్జ నంగా కన్పించే పెద్దబజారును చూచి మధుకు దుఃఖం ఆగింది కాదు. రోజూ ఆ బజారు ఎంతో సందడిగా వుండేది. ఇప్పు డది మృతప్రాయంగాపడివుంది. ఈచివరనుంచి ఆ చివరవరకు! "రాతియుగంలో బహుశా యిదంతా ఒక అడవిగా వుండి వుంటుంది! ఇక్కడ నివాసంచేసిన మనుషులు పశుప్రాయులై —వుంటారు! కాలక్రమేణ నాగరికత అభివృద్ధిచెంది- పర

స్పర బాతృత్వంతో నిండిన నవజీవనం ఏర్పడిన రోజున మానవుడు – తన చుట్టూ అందాన్ని వెదజల్లి – ఎగుడు దిగుడు లేని ఈబాటల్ని సృష్టించాడు! శాంతి సౌఖ్యాలు పొంగిపొరలిపోయాయి. దీనికోరకు మానవుడు సతత యత్నంచేశాడు! కొన్ని వందల సంవత్సరాలు దీనికోసం తపస్సు చేశాడు. ఆ తపస్సు ఫలించింది. కాని ... ఇంత అయ్యాక మరల మానవుడు పశుప్రాయుడయ్యాడు. వెనక చేసిన తపస్సంతా వ్యర్థమైంది. ఇప్పుడు మరల వెనకటిలాగా ... అడవి మనుష్యులకు మల్లే ప్రవర్తిస్తున్నాడు. శాంతి నశించిపోయింది. ఇక్కడ రాక్షసత్వం రాజ్యమేలుతోంది. ఇక్కడ నివసించేది మానవులుకాదు, మానవాకారంలోని జంతువులు! అడవి జంతువులు!! అవి తనతోపాటు నివసించే జంతువుల్ని చంపి వాటి రక్తాన్ని త్రాగుతాయి!"

* * * *

సాయంత్రం ఐదున్నరయింది. కొద్ది కొద్దిగా జనసంచారం కన్పిస్తోంది! వాళ్ళందర్నీ గ్రంథాలయంముందు మూడు బజార్లూ కలిసిన విశాల ఖాళీస్థలంలో ఏకంచేసి ... 'మీరు ఒకర్ని చూచి మరొకరు ద్వేషించుకోకండి. విశాల దృక్పథంతో — మీ రాబోయే తరంవారికి ఒక నూతన జగతును సృష్టించండి–" అని చెబుదామనుకున్నాడు! అతనికి అర్థం కాలేదు — జనం గ్రంథాలయానికి ఉత్తరపువేపునా దక్షిణపువేపునా గుమిగూడుతున్నారు! అందరి చేతుల్లోను బాణాకర్రలున్నాయి. కొందరి

చేతుల్లో కత్తులు తళతళ లాడుతున్నాయి. రోజూ సాయంత్రం సమయాల్లో వేదాంత రహస్యాల్ని గూర్చి చర్చించుకునే చోటా, లంక పొగాకు ప్రాశస్త్యాన్నిగూర్చి తర్జన భర్జనలు చేసికునే ప్రదేశంలో - ఈవూరి పెద్దమనుషుల కొడుకులు - కత్తులకు పదును బెట్టుకుంటున్నారు. చెరువులో పచ్చటి ఆకులు మధ్య వికసించిన ఎర్రటి తామరపూలు - చాలా అందంగా కన్పిస్తున్నాయి. వాటి చెంత తెల్లటి కొంగలు - దొంగజపం జేస్తున్నాయి! గ్రంథాలయంముందు - ఉభయ పార్టీలవాళ్లూ గిరిగీసుకొని ఎదురు బొదురుగా నిల్చొని కొట్లాడుకోవటానికి సిద్ధపడుతున్నారని మధుకు అర్థమైంది. ఉదయంనుంచి సాయంత్రందాకా కలసి ఉన్న ట్లేవుండి - మనసుల్లో వైషమ్యాన్ని ప్రకోపింపజేసుకొని తమ కొడుకులతో గ్రామ కక్షల్ని సాధించుకోమని ఉసిగొలిపే- పెద్దమనుషులమీద మధుకు అంతులేని కోపం - ఉవ్వెత్తున లేచింది.

ఈ గ్రామంలోవున్న శాంతిని - ధ్వంసంచేసి రాక్షసత్వాన్ని స్థాపించటానికి చూస్తున్నారు. వీళ్ళంతా! ఒకరి శవాలమీదనుంచి మరొకరు నడచిపోవాలని పోటీ పడుతున్నారు. మానవత్వాన్నే సమూలంగా నాశనం చేసేందుకు ఆయత్త పడుతున్నారు.

మధు ఇలా ఎప్పటికీ జరగనీయడు! తన సంస్కారాలను వృధాగా పోనీయడు! రాబోయే తరంవాళ్లకు - ఇలా పరస్పరంగా చంపుకోవటం అవివేక'మని చెబుతాడు!

మధు చూస్తుండగానే కొట్టుకోవటం ప్రారంభమయింది.

తలలు పగుల్తున్నాయి. చేతులు పూడిపోతున్నాయి. నేలంతా రక్తంతో తడిసిపోతున్నది. మధు చూడలేకపోయాడు. తనకు బంధువు అయిన ఒక తల్లి దగ్గరకువెళ్లి చేతిలోవున్న కత్తి – కర్ర లాక్కుపోతుండగా మరోవేపునుంచి మధు తలమీద బలమైనదెబ్బ తగిలింది. దాంతో అతను క్రిందపడిపోయాడు! లేవబోయి మరల క్రింద పడిపోయాడు. మంచినీళ్ళని నోరు చూపించాడు. కాని అతనివేపు చూసేవాళ్ళే లేరు! అంతే తను ప్రతాపాన్ని ప్రదర్శించుకునే తూకంలో వున్నారు.

పోలీసుల కారు రావటంతో హఠాత్తుగా ఈ అలజడి ఆగిపోయింది. ఎటువాళ్ళటు పారిపోయారు. అక్కడ మిగిలింది మధు ఒక్కడే! అతను మృత్యువుతో పోరాడుతున్నాడు!

మున్సబు సీతారామయ్య మధును గుర్తుపట్టి ఫలానా అని పోలీసులకి చెప్పాడు! పోలీసులు అతన్ని ఇంటికి చేరుస్తున్నారు. దారిలో మధు ఎదురుగా తూర్పుదిక్కున కన్పించిన మంటలేమిటని అడిగాడు. అవి గడ్డివాములు, ధాన్యంకుప్పలూను. ఇక్కడ మానవుడు మరణిస్తున్నాడు-అక్కడ మానవత్వం నశిస్తోంది,

మధును ఇంటికి తీసుకువెళ్ళేప్పటికి – అతని తల్లి గావుకేసి ఏడ్చింది. తండ్రి దీనవదనంతో కొడుకువేపు చూస్తున్నాడు! మధు అన్న – తన పరాక్రమాన్ని ప్రదర్శించటానికి వెళ్ళి ఇంకా తిరిగిరాలేదు.

వాళ్ళమామ-మధుకు సంక్రాంతి పండుగకోసం వాళ్ళ

వూరు తీసుకెళ్లేందుకు కొడుకును పంపించాడు, ఆ సాయంత్రమే! అక్కడ కమల ఎదురుచూస్తున్నది. పందొమ్మిదో తేదీకల్లా మధు మరల మద్రాసు వెళ్ళి తన ఉద్యోగంలో చేరాలి! కాని మధు ఎక్కడికి వెళ్ళలేడేమో?

చెరువులో వికసించిన తామరపూలు మీదుగా - సూర్యుడు పశ్చిమాన ఎర్రటెర క్తం పూసుకున్నాడు! ఇక్కడ మానవుడు మరణిస్తున్నాడు. ఊరిబయట మానవత్వం నశిస్తోంది. మరొక మానవుడు జన్మిస్తాడు. మానవత్వం పుంజుకుంటుంది.

('ఆంధ్రపత్రిక'లో ప్రచురితం)